
Lenka Procházková
NEJSOU TO BOHOVÉ!
Nakladatelství Epocha

NEJSOU TO BOHOVÉ!

Politické úvahy, projevy a rozhovory od května 2014 do listopadu 2015

NAKLADATELSTVÍ EPOCHA

Foto: Jiří Skupien

Lenka Procházková

NEJSOU TO BOHOVÉ!

Politické úvahy, projevy a rozhovory od května 2014 do listopadu 2015

NAKLADATELSTVÍ EPOCHA

Kniha vychází díky laskavé podpoře Nadace Jana Klimenta

Copyright © Lenka Procházková, 2016
Cover © Lukáš Tuma, 2016
Photo on Cover © Hans Štembera, 2015
Layout © Josef Kroupa, 2016
Czech Edition © Nakladatelství Epocha, Praha 2016

ISBN (pdf) 978-80-7557-267-7

Kronika úzkosti
(úvod ke sbírce)

V květnu 2015 mě pozvali do Památníku písemnictví na debatu o vztahu umění a politiky. Dalším účastníkem byl Jiří Pehe. „Co teď píšete?“ zeptal se mě, než jsme vstoupili do sálu. Odpověděla jsem, že hlavně politické komentáře a projevy. „Já myslel jakou knihu,“ objasnil. „Na psaní knížek teď přece není čas!“ namítla jsem.

Ale když dnes pročítám své texty publikované od jara 2014 na nezávislých internetových webech, vidím, že jsem tu knížku vlastně napsala. Román to není, spíš kronika úzkosti. Že je ta úzkost občas prokládaná humorem, zřejmě souvisí s dědičnými rysy českého písemnictví. Držet se této tradice při psaní románu je poměrně snadné, ale uplatnit ji i v politických komentářích, rozhovorech a veřejných projevech žádná legrace není.

I při chronologickém řazení textů do zamýšlené sbírky jsem si připomínala, jak těžce se mi každý z nich psal a kolik dní a nocí to trvalo, než jsem byla s výsledkem spokojena. Nejobtížnější byla tvorba projevů. Politický projev je specifický žánr, nejblíž k němu má monolog postavy v divadelní hře. Jenže herec dostává monolog už hotový. Divadlo je kolektivní umění, jehož úmyslem je vyvolat u diváka katarzi, tedy stav rozechvění vlivem prožitku z představení. To sice platí i o demonstracích a veřejných shromážděních, nicméně odlišnosti tu jsou a není jich málo.

Jak se dělá demonstrace

Zatímco divadelní představení se plánuje i rok dopředu, podnět k demonstraci může být náhlý a příprava je proto omezena jen na týdny, někdy dokonce na dny. Prvním krokem je ohlásit na úřadě název akce, datum, čas, místo a jméno organizátora. V Praze se tyto ohlášky podávají na Magistrátu hl. města. Následuje krok druhý – shánění řečníků, kteří jsou schopni a ochotni napsat k danému účelu projev a sami jej přečíst. Když jde o shromáždění několika občanských iniciativ, nebývá o řečníky nouze a je naopak

nutné určit jim maximální délku vystoupení. V této fázi příprav už bývá vybrán i moderátor (či moderátorka), jehož úkolem je promyslet pořadí přihlášených aktérů, připravit si úvodní a závěrečnou řeč a taky propojující glosy. Souběžně se řeší grafická podoba letáků, jejich rozesílání internetem, a pokud je čas, svolá se tisková konference. Pak se zajišťuje technika, tedy ozvučení, pódium, často i petiční stánky a dobrovolníci, kteří u nich budou při akci stát. Hudba se vybírá kolektivně, základem (našich demonstrací a mítinků) bývá Kryl, písně Voskovce a Wericha a samozřejmě státní hymna. S mladšími skladbami organizátoři vždy trochu riskují, protože OSA má uši všude. (Ale i kontroloři jsou jen lidé a podléhají katarzi, takže pokutu jsme zatím neplatili.) Vlajky, transparenty a zvětšené fotky jsou nejmenším problémem a každá „děleslouží" občanská iniciativa je schopna během jediného večera inovovat i historické kusy, takže například transparent PRYČ S VLÁDOU! lze pomocí nůžek, tiskárny a izolepy kreativně předělat na PRYČ Z NATO! Složitější je to s kostýmy.

Když jsme v červenci 2014 v den výročí začátku první světové války v souvislosti s aktuální krizí na Ukrajině připravovali mírovou akci před budovou ambasády USA, sepsal kolega Marek Řezanka inovovanou scénku se Švejkem a paní Müllerovou. Rekvizity včetně pojízdného křesla pro Švejka nám nakonec půjčili v nejmenovaném filmovém fondusu. Ale uniformy pro pochodující vojáky jsme si předvídavě koupili v bazaru, protože sborové písně „Brýle na noční vidění" a „Běž domů Obamo!" jsme reprízovali i při dalších protiválečných shromážděních.

Další rozdíl mezi divadlem a demonstrací je v tom, že v divadle neprší a nemrzne a na výkon herců nedohlíží policie. U veřejných shromáždění naopak počasí sehrává svou roli a policie tam být musí, aby chránila nahlášenou akci proti narušitelům. V jednom případu policisté svou úlohu nepochopili a stali se narušiteli sami. Došlo k tomu při shromáždění 7. května 2014 na hlavním nádraží u pietní desky padlých, kdy nám členové Policie České republiky v průběhu ohlášené akce neurvale odpojili proud a chtěli zabavit i kameru, což jim ale pobouření posluchači nedovolili. Většinou

se však policie chová seriózně a uvážlivě, třeba když 17. listopadu 2014 odvrátila zástup lidí s červenými kartami od parku na Klárově, kde jsme měli tribunu a stánky, a přesměrovala rušitele nahlášeného shromáždění do Letenské ulice. Hluk rozhicovaného stáda však ztlumit nemohla, a tak jsme opakovaně pouštěli do reproduktorů Krylovy „Maškary", než cvičení lidé odpochodovali a my mohli v mítinku pokračovat.

Rozdíl je tedy i v publiku. Do divadla se diváci (většinou) nechodí hádat a nezasahují do dramaturgie. Na veřejných shromážděních se ale s aktivitou posluchačů musí počítat, protože lidé, které téma přitáhlo a přišli, se necítí být publikem, ale součástí „kusu". Nesedí v pohodlných křeslech, ale stojí na dlažbě. Pokud je projevy nebaví, odcházejí. Pokud je rozčilují, zůstávají, protestně vykřikují a hvízdají. Když je řečník zaujme, přerušují jej potleskem nebo hlasitými doplňky.

A je tu ještě jeden zásadní rozdíl. Zatímco divadelní kus se drží na repertoáru popřípadě i několik let, každé veřejné shromáždění je premiérou i derniérou současně. I když důvody pro zorganizování demonstrace nebo jiné veřejné akce se často opakují, průběh je vždy jedinečný a neopakovatelný. Z tohoto hlediska se nabízí srovnání se sportovním utkáním, které taky proběhne jen jednou. Až na to, že třeba tenis mohou sledovat televizní diváci v přímém přenosu, a i když sedí v různých bytech či hospodách, prožívají ve stejné chvíli stejné vzrušení a obdobnou katarzi.

O demonstracích se však televizní divák povětšinou dovídá až z účelového sestřihu, pokud vůbec. A jeho katarze je režírovaná podle zadání editora, který obstarává i komentování šotu. A tak se přímí účastníci akce po návratu domů a zapnutí televizního zpravodajství mnohdy vztekají nad tím, jak neobjektivní mohou ty televizní objektivy být v zemi, kde je svoboda slova zaručena ústavou.

Na počátku bylo Slovo

„Jaký smysl mají ty vaše věčné demonstrace, když vám tam přijde sto lidí?" posmíval se mi v telefonu bývalý spolužák. Namítla jsem, že video

bude brzy na internetu a texty projevů taky. „No a? Tak se na to koukne pár tisíc. A dál budou sedět doma!“ zavěštil a ukončil hovor. Takže jsem mu nestihla říct, že je lepší sedět doma u internetu a rozšiřovat si obzory, než sedět doma u televize a nechávat si okorávat mozek.

Doba velkých demonstrací se blíží, ale než nastane, měl by si co největší okruh lidí ze všech vrstev společnosti a napříč generacemi ujasnit, jaká nebezpečí chceme odvrátit a které konkrétní činy bychom měli od vlády a parlamentu požadovat. Zprofanovaný slogan, že v jednotě je síla, stále platí, ale my jednotní nejsme. Hlavní příčinou této nejednotnosti občanů je nedostatek informací o skutečném stavu světa. A tak se lidé odkázaní jen na zpravodajský mainstream stávají bezmocnými morčaty. Uvědomuji si, že málokdo má čas vyhledávat denně na internetu aktuální necenzurované zprávy, ale když už mu někdo pošle odkaz na závažnou informaci, měl by se o ni podělit s dalšími. Nazvala bych to občanskou odpovědností, protože každý (dospělý) člověk je spoluodpovědný za dobu, ve které žije. Například moje odpovědnost k této době prosycené úzkostí se projevuje tím, že místo románu, který by lidi pobavil, píšu projevy a komentáře, které je rozčilují a vyvolávají debatu. Před každou demonstrací cítím trému stejně jako další řečníci a organizátoři. A přesto znovu a znovu chystáme transparenty, vymýšlíme letáky a zveme novináře, kteří nás, až na výjimky, zatím ignorují nebo se snaží akce dehonestovat.

Lidé spříznění volbou

Říká se nám aktivisté. Ale i aktivista může mít depresi. „Je to předem prohraný boj,“ povzdechl si nedávno jeden z nás. „Vlastně všechno, co děláme, děláme jen kvůli svému svědomí,“ dodal. Jeho slova mi uvízla a dlouho jsem o nich přemýšlela. Podstatné je to slůvko JEN. Být občansky aktivní JEN kvůli svému svědomí mi připadá jako alibismus - jdu tam, abych měl v duši klid. Jenže většina účastníků (organizátoři i posluchači) chodí na demonstrace z opačného důvodu, tedy proto, že mají v duši neklid. Neklid vyvěrající z vědomí o křehkosti našeho současného světa. Přicházejí,

aby si ten společný neklid ujasnili, aby ve společenství stejně neklidných definovali skutečné příčiny své úzkosti. Doufají, že v průběhu akce zazní návrhy co dělat dál. Nejde tedy o udržování čistého svědomí jedinců, ale o postupné vytváření občanské opozice.

Pravda nekádruje

Nejdelší text zařazený do této sbírky se týká Jana Husa. Četla jsem jej v Betlémské kapli na konferenci, kterou jsme připravili k šestistému výročí upálení mistra Jana. Konference byla určena veřejnosti a přijeli na ni lidé z celé republiky i ze Slovenska, a dokonce ze Srbska. Historička Marie Neudorflová sestavila tematické okruhy a požádala své kolegy, aby připravili referáty. Byla to celodenní akce, na které se podílelo několik iniciativ, především seskupení NE ZÁKLADNÁM a mnoho „bezejmenných" dobrovolníků. Videozáznam je na webových stránkách nwoo.org.

Jeden z nejkratších zařazených textů sbírky má název *Jízda v protisměru*. Je to projev, který jsem četla na demonstraci proti průjezdu amerických vojenských kolon tzv. Dragounské jízdě. Akce se konala 28. března na Václavském náměstí. Hlavním organizátorem byla opět iniciativa NE ZÁKLADNÁM. Když jsem se tehdy blížila od „Koně" k místu našeho shromáždění, viděla jsem už zdálky desítky vlajek USA a NATO a slyšela povyk militantních mužů i žen. „Našich" ale bylo řádově víc a stále přibývali, a tak se příznivci dragounů drželi od pódia dál a nakonec odešli na náměstí Míru, kde se o Alianci mluvilo hezky. Veřejnoprávní televize vyslala ten den do ulic Prahy několik štábů a pak z natočených materiálů stvořila příhodný sestřih, takže naší demonstraci udělila nálepku KSČM.

Text pod názvem *Lež jako nový světový řád?* jsem napsala pro Vratimovský seminář, který se týkal médií. Moje dospělé děti žasly, že jedu na akci organizovanou komunisty. Na jejich užaslou otázku: „Jak se s tím může srovnat tvé disidentské svědomí, mami?" jsem jim odpověděla stručně: „Pravda nekádruje." Podobně jsem před mnoha lety reagovala při jednom výslechu v „Kachlíkárně" na výtku vyšetřovatele, že uveřejňuji texty

v samizdatu a v exilovém tisku. Řekla jsem mu: „Vaše komunistické plátky by mi tohle neotiskly, tak to dávám tam, kde to vezmou. Jde mi o obsah sdělení ne o logo novin." Tehdy mi vyšetřovatel přečetl výstrahu ministra vnitra, v níž mě varoval před pokračováním v trestné činnosti. Dnes jsem na tom mnohem lépe. Na výslechy (zatím) nechodím, i když moje články opět vycházejí jen v samizdatu, tedy na internetu.

Texty shromážděné v této knize byly publikovány na internetových webech od května 2014 do listopadu 2015. Jednalo se o *Britské listy*, *Novou republiku*, NWOO, *První zprávy*, *Parlamentní listy*, *Zvědavce* a server nazvaný Disidenti.org. Výjimku představuje časopis *Rodinné listy*, kde komentář *Obchodníci s dětmi* vyšel v tištěné podobě.

Sbírce jsem dala titulek *Nejsou to bohové!* podle názvu projevu, který jsem četla 28. července 2014 na shromáždění před budovou ambasády USA.

Prosinec 2015
Lenka Procházková

Vzpomínky na budoucnost

(Projev 7. května 2014 na hlavním nádraží v Praze, který byl přerušen zásahem Policie ČR)

Fašismus je slovo, při kterém mrazí. Slovo, které znamená surovosti, nelidskosti, organizované násilí. Znovu se to vrací. Nejenom v ozvěně, ale v plné síle, rehabilitované počtem příznivců, kteří ten smrtící virus už zase šíří světem.

Jsme užaslými svědky toho, že i demokraticky zvolení politici sázejí na fašisty jako na dostizích a svým hecováním je ženou po trati. Kam? Čemu mají sloužit ti jezdci smrti?

Sedíme u počítačů a ohromeně hledíme na snímky lidí zavražděných v Oděse. Z videí je zřejmé, že útočníci vraždili s vášní… Jednu sekvenci jsem si musela pustit opakovaně, abych rozeznala, co dělají ty dívky sklánějící se nad něčím na dlažbě. Zprvu to působilo téměř jako piknik, pak jsem poznala, že plní lahve benzínem. Vypadaly pracovitě a vesele, „to je málo, přidej!" hecovaly se, zatímco lidé uvěznění v hořícím domě už skákali z oken. A pak jsem si s děsem přečetla komentář českého novináře, který od svého psacího stolu vytipoval v zuhelnatělých ostatcích obětí v Oděse ruské agenty…

Ovšem i naše tzv. veřejnoprávní média trestuhodně rezignovala na objektivitu a převzala roli tlampačů. Je to nejen zbabělé a bezectné, ale také nesmírně riskantní. Cesta, po které se naše média vydala, je úzká jako ostří nože. Tím, že před veřejností obhajují extrémní postoj západních politiků a jejich spolupráci s fašistickou juntou, se pracovníci médií podílejí na záměru vytvořit z Ukrajiny vojenské nástupiště. Masírují nás k pocitu, že je to neodvratné, a snaží se obrátit naši nenávist proti zástupnému viníkovi. Média, která si platíme jako veřejnou službu, nás bombardují vládní propagandou. Naši politici se totiž, až na výjimky, v této krizi chovají jako klony řízené dálkovým ovladačem. Předpokládají, že i my jsme

ztratili vlastní rozum. Že už nedokážeme rozlišovat. Že nemáme paměť. Podle sebe soudí i nás, mají za to, že už jsme taky jen klony. Lhostejné klony, které necítí odpovědnost za stav světa. Jenomže to je omyl. Mnoho občanů ČR už přestalo vnímat hlásnou troubu „veřejnoprávní" televize a hledají autentické informace o ukrajinské tragédii na internetu. Pravdu nikdy nelze utajit. Nelze ji utopit. Pokaždé se znovu vynoří, tak jako se nám znovu a znovu budou vynořovat před očima snímky spálených lidí v Oděse. Našich bližních. Ten strašlivý obraz pravdy už nikdy nezmizí ze seznamu zločinů proti lidskosti a jméno *Oděsa*, stejně jako kdysi *Guernica*, se stane mementem i pro děti našich dětí. Pokud ovšem tento svět překoná zhoubný virus…

„Žádný člověk není ostrov sám pro sebe, každý je kus nějakého kontinentu, část nějaké pevniny. Jestliže moře spláchne hroudu, je Evropa menší, jako by to byl nějaký mys, jako by to byl statek tvých přátel nebo tvůj. Smrtí každého člověka je i mne méně, neboť jsem část lidstva.

A proto se nikdy neptej, komu zvoní hrana.

Zvoní tobě." (John Donne)

Verše anglického básníka ze 17. století použil Ernest Hemingway jako moto ke své knize *Komu zvoní hrana*, která se odehrává v době španělské občanské války. Když jsme se o této epopeji evropských dějin učili ve škole, připadalo mi, že jsou to události velice, velice staré. I druhá světová válka mi připadala jako cosi vzdáleného, jako něco, co už se nikdy nemůže opakovat. Fotografie mého dědečka s vybledlou trikolórkou přes růžek pro mě byla zárukou, že lidská statečnost dokáže zvítězit i nad plány ne-lidí. Dnes už jsem mnohem starší, než byl můj dědeček, když ho gestapáčtí ne-lidé při výslechu umučili k smrti, a moje někdejší jistota, že fašismus je navždy vymýcený a postavený na pranýř, je pryč. Kostlivec znovu ožil, celé zástupy kostlivců táhnou krajinou, řinčí řetězy a se smíchem plní lahve benzínem.

Zítra budou mít naši politici perný den. Už teď se učí proslovy, kterými uctí památku těch, co v posledních dnech války padli v boji proti fašismu. A pozítří, o čem budou řečnit pozítří? A jaké dohody a závazky podepíšou?

Poslechněte si jejich slova a zapamatujme si je. Uchovejme nahrávky. Archivujme noviny, které šíří etnickou nenávist. Budou potřebné v příštím norimberském procese.

Shromažďovat důkazy o zradě demokracie však nestačí! Přestaňme mlčet a společně přinuťme k odpovědnosti ty, které jsme zvolili jako své zástupce. Zakažme jim obcovat s ďáblem!

Už mluvím dlouho a vlaky, ke kterým pospícháte, na vás nepočkají. Nastupte a odvezte si zážitek z tohoto setkání do svých domovů a měst. Buďme aktivní, protože teď je to na nás! Čas, který ještě máme k dispozici, se krátí…

Mor na ty vaše rody!

(*Britské listy* 16. května 2014)

„Poslechni, Merkucio, vraťme se.
Horko je, všude samý Kapulet,
někoho potkat, dojde ke rvačce…“

V prologu ke hře *Romeo a Julie* autor neobjasňuje, kdy a proč vznikla v městě Veroně nenávist mezi Monteky a Kapulety. Pouze konstatuje, že tyto dva rody „zas dávná zášť popouzí k hněvu a nové rozbroje vodí je cestou úkladů a vražd“. V průběhu děje se o nenávisti mezi rody mluví jako o dědičném závazku, sdílejí jej i sluhové, kteří chodí ozbrojeni a trumfují se ve vyvolávání potyček.

Diváka zpočátku nastíněná situace vzrušuje, je napjat, když Romeo s přáteli přijde zamaskován na ples pořádaný nepřátelskými Kapulety a Tybalt ho pozná:

„To bude Montek, poznám jeho hlas. Dones mi, chlapče, kord… při cti a při jméně příbuzných, ubít ho k smrti, není žádný hřích.“ Starý Kapulet ale nechce na domácím plese zabíjení, dokonce prohodí o Romeovi pár objektivních vlídných slov, což Tybalta rozpálí ještě víc, ale navenek se musí ovládnout. Z té situace vysvítá, že nenávist starého Kapuleta vůči Montekům už není tak horká, nebo spíš, že je schopna rozlišovat. Jeho synovec Tybalt, i když je o generaci mladší a tedy vzdálenější k prapočátku rodové zášti, se ale rozlišováním nezabývá. Působí jako primitivní ranař a je protipólem vtipného Merkucia (z montekovské skupiny), kterého v jiné scéně zástupně vyprovokuje k souboji. Merkuciovo smrtelné zranění a umírání provázené monologem „Mor na ty vaše rody!“ je (alespoň pro mne) sentencí sdělení, které toto drama obsahuje. Mercucio je zasažen kordem ve chvíli, kdy Romeo chtěl střet přerušit. „Proč jsi, k čertu, lez mezi nás? Bodnul mě pod tvojí rukou…“ Nešťastný Romeo vysvětluje: „Já jsem to

myslel dobře.“ A pak v odvetě za Merkuciovu smrt zabije Tybalta. Nenávist rodů se znovu rozhoří. Pohřbena je teprve v závěru, společně s Romeem a Julií, nad jejichž mrtvými těly si zdrcený Montek a Kapulet slíbí mír.

Klid zbraní do té doby nedokázal prosadit ani veronský vladař svými výhružkami a sankcemi. Ani kněz Lorenzo, který je na straně lásky a dělá, co může, to nedělá tak účinně, aby zamezil tragickému vyústění: „Vyšší moc, před kterou jsme bezbranní, zmařila naše plány,“ říká dezorientované Julii, která v hrobce (příliš pozdě) procitla z „umělého“ spánku. „Vstaň a pojď!“ Pak ale Lorenzo uteče, protože slyší kroky přicházejících stráží, a tím umožní Julii, aby se v zoufalství probodla. Její smrt vyznívá anticky a je i pro diváka lepší variantou než Lorenzův chvatný náhradní plán: „Najdu ti útulek mezi řeholnicemi.“

K připomínce Shakespearova dramatu mě přivedla pokračující tragédie Ukrajiny. I ta je způsobena rivalitou. Na rozdíl od Shakespearovy hry, kde diváci nevědí a celkem ani nepotřebují vědět, jak a proč zášť mezi rody vznikla, dnešní diváci ukrajinského dramatu dostávají vysvětlení z tolika zdrojů, že je pro mnohé obtížné rozeznat pravdu od lži a záminku od skutečného motivu. Zatímco Montekové a Kapuleti pojímali své nepřátelství jako zděděný odkaz a plnili jej kvůli rodové „cti“ (i navzdory veronským zákonům), současný souboj o Ukrajinu se vztahuje k budoucnosti a je válečnou strategií. Rozněcování nenávisti mezi skupinami obyvatel Ukrajiny přichází zvenčí a je pokerovou taktikou, která má přinutit protihráče (Rusko), aby ve jménu své „cti“ zasáhl a tím porušil (veronské) zákony. Následný „spravedlivý“ trest má být vlastně cílem celé hry. Je to hra o kořist a obyvatelé Ukrajiny jsou rukojmími.

Účelově rozdmýchaná nenávist mezi nimi se ale už vymyká chladnokrevné režii tak jako džin vypuštěný z láhve. I my diváci se začínáme bát, protože nedokážeme odhadnout, v jaké fázi už hra je, natož jak skončí. Připadáme si oklamaní, na tohle jsme si přece ty drahé vstupenky nekoupili! Pobouřeně hvízdáme, ale nikdo nespouští oponu. Bezmocně zavíráme oči.